

sprejeli parcialne ustave za posamezne veroizpovedi, konkordat z RKC pa je nasedel v parlamentu), je v vladi med letoma 1918 in 1929 sedel tudi minister ver, liturgije najpomembnejših veroizpovedi pa so bile vključene v življenje države, šole in vojske. Prav teh manifestacij se avtor dotakne pri obravnavi vseh treh cerkvenih občin. Pri številčnosti, odmevnosti in blišču posameznih pravoslavnih manifestacij je seveda prednjačila Ljubljana kot središče oblasti in kasneje banovine, čeprav je tudi Celje – še posebej po dograditvi cerkve sv. Save – gostilo kar nekaj pomembnih verskih dogodkov (1933. dva sabora pravoslavnih duhovnikov in leta 1935 1. kongres pravoslavnih Slovencev). Pravoslavna cerkev je z naklonjenostjo gledala na zanimanje Slovencev za pravoslavje (sodelovanje pri obredih in na prireditvah) in tudi prestopne katoličanov, čeprav se je zavedala, da gre pri večini »prestopnikov« za oportunistem in karierizem sicer versko mlačnih ljudi. Svojim vernikom se je želela približati vsepovsod – skrbela je za versko dejavnost v bolnišnicah, sanatorijih in zdraviliščih (Rogaška Slatina, Golnik, Vurberk), duhovno oskrbo pa je nudila tudi v zaporih (Begunje, Maribor). Vseprisotnost pravoslavja v javni sferi je bila zaslužna za dejstvo, da se je število vernikov med vojnama najbolj povečalo prav v pravoslavni cerkvi, kar je seveda motilo prej monopolno RKC, ki je (pogosto privoščljivo) spremljala razmere med pravoslavnimi verniki in duhovniki, še zlasti tedaj, ko so v javnost prišle za vero in cerkveno organizacijo neprijetne informacije.

Kljub nekakšnemu »državnemu« statusu pravoslavja pa so imeli v obravnavanih mestih pri formiranju cerkvenih občin in zlasti gradnji cerkva nemajhne težave, ponekod povezane s prostorsko umestitvijo, povsod pa z zbiranjem potrebnih sredstev – še najlažje je šlo v Celju, ki je svojo pravoslavno cerkev dočakalo leta 1932, vendar so jo Nemci, tako kot mariborsko – še nedokončano, porušili ob začetku vojne. Arhitekt vseh treh cerkva je bil Momir Korunović. Z drugo svetovno vojno, ki je zarezala v pravoslavje na Slovenskem globoke rane, Cvelfar tudi zaključil svojo monografijo, ki tako po tematiki kakor zasnovi pripada v slovensko historiografijo pomembno obogatitev in osvetlitev (pre)dolgo spregledane teme, ki je v številnih elementih precej več, kakor »zgolj« zgodovina vere.

Aleksander Žižek

Dekade: sedemdeseta 1970–1979, Celje.

Avtorji prispevkov: Bojana Aristovnik, Borut Batagelj, Bojan Himmelreich, Sonja Jazbec, Jože Kranjec, Anja Prša, Vesna Sirk, Hedvika Zdovc, Aleksander Žižek; urednika: Borut Batagelj, Vesna Sirk, Zgodovinski arhiv Celje, 2017, 120 strani.

V letu 2017 je Zgodovinski arhiv Celje (ZAC) med drugim izdal tudi katalog k razstavi *Dekade: sedemdeseta 1970–1979, Celje*. Razstava je bila na ogled v razstavišču Zgodovinskega arhiva Celje od decembra 2017 do konca maja 2018.

»Z obravnavo sedemdesetih let 20. stoletja v luči arhivskega gradiva Celja in okolice prihajamo na polovico serije *Dekade*«, pravi idejni avtor projekta Borut Batagelj. Serijo je ZAC začel že leta 2015, in sicer z obravnavo devetdesetih. Projekt se bo zaključil s petdesetimi – dekadno, ko je bil Zgodovinski arhiv Celje ustanovljen.

Katalog je razdeljen na več poglavij, ki obsegajo vsa pomembnejša področja človekovega življenja in delovanja. Avtorji kataloga in razstave so arhivisti ZAC, ki so pripravili prispevke s področij, s katerimi se tudi poklicno ukvarjajo.

Hedvika Zdovc v katalogu popisuje področje uprave, v njenem prispevku pa izvemo, da je Skupščina občine Celje leta 1971 sprejela nov statut, ustanovila kar 20 samoupravnih interesnih skupnosti, t. i. SIS-ov na vseh pomembnejših

področjih (npr. za zdravstveno varstvo, telesno kulturo, vzgojo in izobraževanje, socialno varstvo, komunalo itd.), leta 1975 pa je za nadzor nad izvrševanjem občinskih predpisov ustanovila občinsko stražo. Uspešno je izvedla tudi oba razpisana referendumata za uvedbo samoprispevkov, s katerima so zgradili nekaj šol in vrtcev, skušali pa so dvigniti tudi družbeni standard. Sonja Jazbec in Anja Prša sta preučevali področje pravosodja in pišeta, da se je v sedemdesetih povečalo število kaznivih dejanj zoper splošno varnost ljudi in premoženja, kar je bila predvsem posledica povečane socialne diferenciacije med ljudmi, pojavila se je tudi problematika neustreznega varovanja družbenega premoženja in pa kadrovanja na nekaterih odgovornejših delovnih mestih, kjer so zaposlovali tudi za težja kazniva dejanja in prestopke pravnomočno obsojene osebe. Zaradi naraščajočega števila prometnih nesreč so začeli izvajati razne preventivne akcije, del preventive pa je bila zaostritev kaznovalne politike. Pogosti vzroki prometnih nesreč so bile slabe ceste, alkoholiziranost prometnih udeležencev in neprilagojena hitrost. Za pravosodje je bila pomembna tudi reorganizacija sodišč leta 1978, ko so uvedli temeljna sodišča. Ta so delovala vse do ponovne reorganizacije leta 1994. Področje družbenopolitičnih organizacij (DPO) je opisal Bojan Himmelreich. Njihova glavna naloga je bila širiti politični idealizem na vsa področja človekovega delovanja. Kako? S propagando, organiziranjem proslav ob občinskih in državnih praznikih, s političnimi manifestacijami, ustanavljanjem političnih šol in tečajev za člane DPO brez formalne izobrazbe itd. Skrb je bila namenjena tudi idejnopolitičnemu usposabljanju novinarjev. Leta 1979 so v Celju organizirali znamenito akcijo Nič nas ne sme presenetiti (NNP), s katero so želeli predstaviti pripravljenost države ob napadu. Kot alternativo cerkvenemu je oblast na pobudo Zveze komunistov (ZK) ponudila t. i. socialistični krst, kjer je bilo mogoče novorojencu svečano dodeliti ime pri matičarju. Področje gospodarstva in potrošništva je opisal Jože Kranjec. Nekatere pomembnejše gospodarske delovne organizacije (DO) v tej dekadici na Celjskem so bile: Cinkarna, Emo, Zlatarna, Metka, Železarna Štore, Mesnine in Mlekarna, na področju gradbeništva pa: celjska enota Gradisa, Ingrad in Remont. Vodilni na področju potniškega prometa je bil Izletnik Celje, na področju turizma pa Kompas Jugoslavije. V sedemdesetih je prišlo do velikega zadolževanja države, energetske krize, inflacije ... V takšnih gospodarskih razmerah so imela številna celjska podjetja težave, nekatera tudi s prekinitvami del (stavkami). Ne glede na krizo je država vseeno vlagala v gospodarstvo. Med večje investicije šteje mo podpis pogodbe Železarne Štore s Fiatom o proizvodnji traktorjev, tovarni Libela in Toper sta dobili novi proizvodni hali, Emo novo tovarno radiatorjev in kontejnerjev, Izletnik Celje pa novo avtobusno postajo. Pri gospodarstvu seveda ne moremo pozabiti na ekologijo. Celje se je v sedemdesetih dušilo v žveplovem dioksidu in posledice so bile vidne v večjem številu dihalnih obolenj, uničenih gozdovih ipd. Del gospodarstva je tudi potrošništvo, ki se je v tej dekadici precej razmahnilo. Kupna moč in zaposlenost ljudi sta bili večji, zaradi poceni posojil in inflacije pa je bilo lažje odplačati kakšen kredit. Pomembnejše DO s področja trgovine na Celjskem so bile: Merx, Trgovsko podjetje Center, Tkanina, Moda, Tehno-mercator, Slovenija Merkur, Kovinotehna, Avtomotor Celje in Avto Celje. Merx je v tem obdobju spadal med največja slovenska podjetja, Tehno-mercator je leta 1971 odprl znamenito sodobno opremljeno (tekoče stopnice, klima) veleblagovnico T na Gubčevi ulici, kjer se je dalo poleg pohišstva in avtomobilov kupiti vse. Tkanina se je v svoji veleblagovnici (nekdaj Stermecki) ponašala s prvimi tekočimi stopnicami v Celju, leta 1976 pa je dogradila poslovno stavbo ob Voglajni, kjer se danes nahaja Zgodovinski arhiv Celje. Področje vzgoje in izobraževanja je opisala sourednica kataloga Vesna Sirk. Najprej omeni, da se je v sedemdesetih število prebivalstva in zaposlenih mater v Celju povečalo, kar so kot prostorsko stisko čutili predvsem otroci v vrtcih in šolah. Prostorsko stisko so vrtci med drugim reševali z uvajanjem vzgojno-varstvenih družin in organiziranjem potujočega vrtca, nekaj šol in vrtcev pa je s pomočjo samoprispevkov

občanov zgradila občina. Politična ideologija je močno vplivala na šole, tako so se nekatere celo preimenovala po narodnih herojih, npr. II. osnovna šola Celje v Osnovno šolo Slavka Šlandra, na srednjih šolah so uvedli nov predmet, in sicer samoupravljanje s temelji marksizma, na Pedagoškem šolskem centru pa so začeli usmerjeno izobraževanje. Na veliko veselje otrok se je v tej dekadi delovni teden v šolah skrajšal s šestih dni na pet dni. Konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja je na področju celjskega osnovnega šolstva nastala nova tvorba: Združenje osnovnih šol (ZOŠ), ki je delovalo vse do razpustitve leta 1991. Sledi področje zdravstva, ki ga je opisala Bojana Aristovnik. V svojem prispevku piše, da je zdravstvo v sedemdesetih močno zaznamovalo združevanje zdravstvenih organizacij. Bolnišnica Celje je v tem obdobju predvsem vlagala v lastne objekte in bolnišnično opremo. Leta 1976 je sprejela idejni projekt izgradnje novega dela bolnišnice, ki je bil realiziran v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Tudi na področju kulture je prihajalo do združevanja ustanov, piše Bojan Himmelreich. Med drugim sta se združili Mestna ljudska in Študijska knjižnica v Osrednjo knjižnico, ki se je leta 1979 preimenovala v Knjižnico Edvarda Kardelja. Velik uspeh je v tem obdobju doživel Teden domačega filma (TDF), ki je poskrbel, da je Celje enkrat letno postalo središče jugoslovanske kinematografije. Leta 1970 se je vokalni skupini New Swing Quartet – Black Stars pridružil znameniti Celjan Oto Pestner, v tem času pa se je v Celju uspešno uveljavljal tudi mladi pevec Franjo Bobinac. Sedemdeseta so bila leta disco glasbe in v Celju so jo med drugim vrteli v Mladinskem klubu, ljudje pa so se lahko naplesali tudi v hotelu Celeia in mestnem parku. Največji atletske športni dogodek v Celju, piše Borut Batagelj, se je zgodil leta 1976 na Stadionu Borisa Kidriča, in sicer Balkanske atletske igre. Pravi hit dekade pa so bile Trim akcije, ki so pod različnimi gesli, kot npr. »*Vsi na kolo za zdravo telo*«, pritegnile množice ljudi. Zadnje poglavje je namenjeno Zgodovinskemu arhivu Celje. Aleksander Žižek piše, da je bila ta dekada zanj precej brezperspektivna. Arhiv je takrat vodil ravnatelj Tone Kolšek, ki je leta 1971 nasledil znamenitega celjskega zgodovinarja prof. Janka Orožna. V sedemdesetih se je ZAC nahajal v Prothasijevem dvorcu, ki je nudil slabe materialne pogoje tako za bivanje kot za hrambo gradiva. Prostorska stiska je bila tako velika, da je arhiv pospešeno iskal nove lokacije. Ena izmed možnosti je bil stari Joštov mlin v Medlogu, ki so ga hoteli prenoviti in dograditi, a se je zataknilo pri denarju. Poleg prostorske se je arhiv ubadal tudi s kadrovske stisko. Zaradi slabih pogojev dela in plač za delo v arhivu ni bilo nobenega zanimanja.

Katalog *Dekade: sedemdeseta 1970–1979. Celje* je izšel v 300 izvodih v založbi ZAC. Urednika Vesna Sirk in idejni avtor projekta Borut Batagelj sta osnovno idejo Dekad, s katerimi se želi poudariti gradivo kot primarni vir raziskovanja zgodovine, ohranila. Eden od ciljev tega projekta je tudi tesnejša povezava arhiva z lokalno skupnostjo in javnostjo, ki je pri razstavi in posledično katalogu lahko sodelovala tako, da je posodila ali podarila gradivo. Ljudje pa so se lahko prostovoljno z gradivom »mrežili« tudi na družabnih omrežjih tako, da so uporabili enotni ključnik #dekade70.

Vesna Sirk